HOLNAP ELŐTTI NAP

R. M. Eggleston

Alexandrában, Johannesburg egy sötét külvárosában élek. Járda nélküli utcáin mély, beomlott szennycsatornák vannak, itt a gyilkosok is könnyen elrejtőzhetnek.

Még a johannesburgi rendőrök, a Góliátok sem mernek egyedül végigmenni ezen a városrészen.

Sokan ki is gúnyolják őket. Mesélik, hogy ha igazi bűnözőkkel kerülnek szembe, megfutamodnak.

Bosszújukat azokon a kisebb bűnözőkön töltik ki, akik nem sok bajt okoznak.

Azt is mesélik, hogy amikor ezek a Góliátok jönnek az adót átvenni, mi elszaladunk vagy elbújunk. Minden semmiségért letartóztatnak, még akkor is, ha nincs rá ok.

Az anyám azonban nem így gondolja.

Igaz, már elég öreg, de azért okos. Ráncos arcú, sok forradás csúfítja, görnyedt, és ha ránézünk, úgy rémlik, hogy csak addig él, mint egy doktor sóhajtása. Bölcselkedése, bár hasonló vagy ugyanaz, mint a többi öregé, nekem mégis egyedülálló, mégis különb másokénál, mert az én anyámé.

Hisz a rendőrökben.

Évekkel ezelőtt ő sem hitt. Ekkor történt, hogy a rendőrök megölték a férjét, az apámat. Azóta bízik a rendőrökben.

Egy zendülés alkalmával történt, amikor sok házat fölgyújtottak, és sok ember megsebesült.

Apám nem vett részt a zendülésben, csak nézte a rendőröket, ahogy összefogdosták azokat, akik menekülni akartak, vagy megpróbáltak hazaszökni.

Az apám is elindult, de egy rendőr észrevette. Rákiáltott, hogy álljon meg. Apám futni kezdett. Öt golyó volt a hátában, amikor keze megfogta az ajtónk kilincsét. Tizenöt perc múlva meghalt.

Az anyám azt hitte, hogy ha az apám nem szalad, hanem oda megy szépen a rendőrökhöz, amikor hívták, akkor biztos nem lett volna semmi baj. A rendőrök csak a zendülőket fogdosták össze, mondta.

— Sohase szökj a rendőrök elől, Alex. A rendőrök csak jót akarnak. Megvédenek bennünket a bajtól és minden rossztól. Ha nem csináltál semmi rosszat, akkor ne félj, akkor nem bántanak.

Mindig ezt mondogatta, amikor este elmentem otthonról, amikor gyanús hangokat hallott az utcáról, vagy ha elbújtam az őrjárat elől. Most is ezeket ismételgette, most este is, amikor a tizennyolcadik születésnapomat ünnepeltük.

— Alex most már felnőtt — mondta. Ott állt a társaság között, vidáman tekintett jobbra-balra, koccintgatva söröspoharával.

— Alex, az én reménységem, fölemelt fejjel jár majd, mint ahogy emberhez illik. Nem kúszik öregasszony módra. Ha becsületes lesz, akkor fölemelt fejjel fog járni. Ha fölemelt fejjel jár, akkor nem lesz oka félni a Góliátoktól sem.

Megállt és körülnézett.

— Ha mindannyian fölemelt fejjel jártok, akkor a rendőrök, a védelmezőitek, úgy bánnak veletek, mint a barátaikkal. Segítségükre lesztek, hogy megtalálják az igazi ördögöket minden sarokban.

Mi csak bólogattunk, és helyeslően morogtunk, mert nem szép kicsúfolni az öregebbet. De azért amikor kiment, valaki gúnyosan megjegyezte:

— Ó — mondta —, hogyha mi becsületből fölemelt fejjel járnánk, akkor előbb meglátnának és könnyebben elfognának bennünket. Abban azért igaza van az öregasszonynak, hogy a rendőrök szeretnék, ha segítenénk nekik. Így egymás ellen tudnának uszítani, besúgókká, árulókká lennénk, és soha többé nem tudnánk ilyen barátságos estet együtt eltölteni.

— Könnyű az asszonyoknak — morogta Henry. — Igaz, a fehérek nem becsülik őket semmire, de ők nem sokat törődnek ezzel. Az emberekkel egész másképp van. A fehérek annyi törvényt szabtak ránk, hogy lehetetlenség mind be is tartani. Ha egy kicsit is tévedünk, az már nekik elegendő ok, hogy börtönbe dugjanak bennünket.

Henry el volt keseredve. Az Afrikai Nemzeti Kongresszus hivatalnoka, és azok rendszerint elkeseredettebbek. De csak az elkeseredésük marad, eredmény nélkül. Az Afrikai Nemzeti Kongresszus se tett értünk mást, csak fengyegetett. Igaz, a liberális fehérekkel szemben nagyobb fönntartással volt; gondolom, ezért is volt egy kicsit humoros.

— Mit csináltok ma éjjel? — kérdezte Phofolo, csak hogy megtörje azt a csendet, azt a feszültséget, ami ránk nehezedett, ha politikai témáról beszéltünk.

— Hah! — kiáltott föl Ephraim, ahogy az anyám visszatért. — Karulinnal fog sétálni. Hová mentek, hogy a rablók és a rendőrök nem zavarnak benneteket?

— Oda, ahova te, Ephraim — felelte valaki. — A patak mellé, a bozótosba. Sok férj jár oda keresni a feleségét, amikor sehol sem találja.

A nevetésre és a mókára az asszonyok is bejöttek. Karulin oda jött hozzám. Magas és egyenes, halk, mint a mókus, az arca mintha márványból faragták volna, és olyan szép, mint az éj, amikor a csillagok mind ragyognak.

Egy napon feleségül veszem.

Együtt nevettünk, játszottunk és mókáztunk. Phofolo, aki örökké pénz után sóvárog, hogy külföldre mehessen valamelyik cirkuszba, büszkén mutatta be legújabb ügyességét.

Földre tett egy acéltömböt, abba belecsavart egy ujjvastagságú, három láb hosszú acélrudat. Ennek végére egy acéllabdát csavart, amiben egy lyuk volt.

Kézén állva egyensúlyozott a labda tetején. Lábát térdben meghajlította, úgyhogy ellentétes irányba néztek a lábujjai. Ephraim két

színes karikát vett föl, és Phofolo a bokájára tette. Phofolo meglökte, először lassan, majd mind gyorsabban és gyorsabban forogtak a karikák, míg végül csak egy színes foltnak látszottak.

A jobb lábával lökött egyet-kettőt, és a karika elkezdett ellentétes irányba forogni.

Ekkor Phofolo fölemelte a bal karját és meghajlította. A keze szinte megmerevedett. Ephraim a csuklójára is tett egy karikát. Phofolo rántott egyet a karikán, és az elkezdett forogni, míg a másik kettőhöz hasonlóan csak egy színes folt nem látszott.

Fölzúgtunk a csodálkozástól. Éljeneztünk, tapsoltunk és dobogtunk. Ephraim sugárzott az örömtől. Ekkor előrelépett, és csöndre intett bennünket.

— És most — mondta lassan és hatásosan —, és most, Phofolo, az egyetlen, az utolérhetetlen Phofolo előadja, amit még senki sem csinált meg, és amit még sohasem látott senki.

Phofolo még mindig tartotta a karikákat. Jobb kezét úgy mozdította, hogy a mutatóujja a gömbön levő lyukba kerüljön.

Karizmai földuzzadtak, és olyanok lettek, mint egy birkózó óriáskígyó. Arca eltorzult az erőlködéstől. Egész testsúlyát a mutatóujján tartotta, és szinte odapréselődött a labdához. A karikákat közben tovább forgatta.

Mindannyian éljeneztünk és tapsoltunk. Dobogtunk és kiabáltunk. Ez valóban nagyszerű mutatvány volt. Inkulu, Phofolo felesége büszkén körülnézett. Örömöben újra meg újra fölujjongott.

Phofolo majdnem két percig állt a mutatóujján. Lassan ismét a tenyerére ereszkedett. Az éjszaka elég hideg volt, mégis verejték öntötte el az arcát. Még öt percig balanszírozott így, majd leugrott a földre, és meghajtotta magát.

— Ó! — sikoltott Inkulu, és a büszkeségtől majd fölpukkadt, mint a béka. — Senki sem adhatott volna neked ennél szebb születésnapi ajándékot, Alex.

— Ezért törik el mindig az ujjad — nevetett valaki. — Eddig azt gondoltuk, hogy valami más az oka.

Phofolo közben ingével megtörölte az arcát.

— Már két éve, hogy gyakorolok — mondta lihegve. — Minden reggel, mielőtt a gazdám dolgozni kezd, étkezés ideje alatt, délután szintén, és még a W. C.-ben is.

— Akkor miért nem mész egy cirkuszhoz? — kérdeztem. — Ez olyan dolog, amilyet fehér ember még nem látott.

Phofolo elvigyorodott.

— Azok a cirkuszok nem nekünk valók — mondta. — Meglehet, hogy egy napon kirabolok egy gazdag embert, akkor lesz pénzem, hogy tengerentúlra menjek.

— Hasonlóan Coon Carnivalhoz, aki Angliába ment — mondta Ephraim lelkesen. Phofolo nevetett.

— Ej! Ha tagja lehetnék egy amerikai cirkusznak! Estélyi ruhában jönnének még a fehérek is nézni, és azt mondanák: „Micsoda tehetség, milyen nagyszerű artista!" És elküldenének külföldre is, hogy mindenki láthassa, milyen ügyesek az afrikaiak. De... a szavam, mint a sziklára csapódó hullám...

Amint a társaság széledni kezdett, Karulinnal átmentünk a patakon a mezőre. A hold nagy volt, és tiszta, ezüstös fénnyel ragyogott. Semmitől sem féltünk. Világoson nem járnak rablók. Lefeküdtünk a fűbe, egymáshoz simultunk, és csókolóztunk. Vérünk egyesült. Egyek voltunk. Azután még feküdtünk, beszélgettünk: magunkról, Phofolóról és a cirkuszáról, a csillagokról, a völgyről, fehér em-

berekről, akiknek házából a fény elhatolt egész hozzánk, Henryről, az anyámról, kettőnkről, kettőnkről, kettőnkről...

Már jó későre járt, amikor befejeztük a beszélgetést.

Késő volt, és Karulin Alexandra messzefekvő részén lakott. Két mérföldre. Közel a Pretoriába vezető úthoz. Sikátorokon át is kellett mennünk. Gyorsan elindultunk. Az út közepén mentünk, nem szaladtunk, mert a futást mindenki meghallhatja. Nem szerettünk volna rablókkal találkozni. Megöltek volna, vagy megcsonkítottak volna, és Karulint is.

A bűzlő sikátorokban szétdobált téglarakásokat láttunk, ezekből építettük legjobb házainkat. Konzervdobozok hevertek szerteszét, ócskavas és szemét. Az ezüstös fényben mindennek titokzatos árnyéka volt.

Kutyák csaholtak. Valamelyik sikátorból visítás és viaskodás hallatszott. Előttünk hirtelen valaki egy konzervdobozba rúgott. Ijedtünkben a csatornába csúsztunk, majd csöndesen kimásztunk a partra. Öt embert vettünk észre. Fiatalok voltak, amerikai öltözetben. Újban. Jóban. Sok új ruha nem jót jelent. Rablók és gyilkosok öltözéke.

Mi azért nyugodtan elbúcsúztunk.

Csókunk rövid volt, de meleg. Visszafelé enyhe levegő vett körül, és egy kis bátorságot adott.

Kimentem az útra. Itt csak a holdfény világított. A lila utcai fény vonagló árnyakat vetett a ferde bitumenre. Olyan volt, mint egy lidérc.

Nem akartam sokáig a sötét városrészben járni. Okosabbnak láttam, ha átmegyek a kivilágított utcán, amely a mezőre vezetett.

Ezután átmentem a mezőn a patakig, és haza az anyámhoz. Előbb azonban a sötét negyeden is végig kellett mennem.

Nagyon siettem. A szél hideg, az égbolt tiszta és ragyogó volt. Biztos a szél tisztította olyan ragyogóra.

Boldog voltam. Nevettem örömömben, és a boldogságom elküldtem Karulinhoz is. Tudtam, hogy melegségre és barátságra talál. Földobtam a csillagokhoz is, és visszakaptam tisztábban, fényesebben, csillagporral behintve.

Amikor elértem arra a helyre, ahol a mező az úttal érintkezik, egy nagy amerikai kocsit vettem észre. Reflektorai megvilágítottak. A motor felberregett mellettem, és az autó elhaladt.

Arrább megállt. Két erős amerikai meg egy afrikai ugrott ki a kocsiból, és körülvettek. Egy perc múlva a harmadik fehér, a sofőr is kijött a kocsiból.

A kocsi hátulján egy hosszú antenna látszott. Egy rendőrőrjárat kocsija volt. A Góliátoké. Az egyik hirtelen így szólt:

— Rendőrség, kaffir! Jelentést kaptunk egy támadásról Balfour Parkban. Te nagyon hasonlítasz arra, akit az asszony látott menekülni.

Balfour Park a fehérek negyede. Öt mérföldre lehetett innen. Akárki volt is, a bűntett után, ha Alexandrába akart jutni, ezen az úton kellett mennie. Biztos erre jönne.

Lehajtottam a fejem. Munkanadrágban, barna cipőkben és majdnem új, olajzöld sportkabátban voltam, amelyet az anyám vett születésnapomra egy zálogházban. Sok ember járhatott ilyen öltözetben.

— Téved, uram. Nem voltam Balfour Parkban. Megyek haza, csak épp hazakísértem a lányomat.

— Ez biztos az egyik közülük — mondta a legmagasabb fehér. A kaffirok mindig hazudnak. Mi a neved?

Megmondtam. Elmondtam, hogy hol jártam Karulinnal, hogy milyen félve mentünk hazafelé, hogy az úton jöttem, és utána a mezőn át akartam hazajutni, s hogy az anyám ébren és sírva vár. Ő mindig megvárt.

Megkérdeztem, hogy milyen időtájban támadták meg a nőt. Azt mondták, hogy 11,45-kor.

— Uram! Minden rendben van. Akkor Karulinnal voltam. Higgye el, uram! Elmehetünk megkérdezni.

A nagy fehér gyilkos szemmel nézett rám.

— Velünk jössz! — mondta.

Az afrikai rendőr a sofőr mellett ült. Nem szólt semmit. Hátul volt mindig. Semmi és senki. Senki a kollégái előtt. Senki énelőttem, aki ugyanabból a fajból való és ugyanolyan színű vagyok. Senki. Csak egy afrikai rendőr.

A fehér detektívek közül egy eléggé barátságosnak látszott. Könyökével kissé meglökött.

— Mondj el mindent, Alex. Megteszünk érted mindent. Tudjuk, hogy néha téved az ember.

A nagy fehér felröffent.

— Vallanod kell! Te büdös kaffir!

Élvezte a gondolatot, és megismételte:

— Vallani fogsz! Vallani! Te büdös kaffir!

— De uram, én nem tettem semmit. — Hirtelen megijedtem. Nem tudtam, hova visznek. Így már sok ember tűnt el. Eltűntek, mint az árnyék az éjben. Senki sem tudta, hová.

— Nem én vagyok — mondtam sírós hangon. — Semmit sem csináltam. Könyörgök, engedjenek el. Késő van.

Semmit sem szóltak.

— Az anyám aggódni fog. Idős és nyugtalankodni fog. Nem csináltam semmit. Kérem, vigyenek haza.

A nagy fehér csak röhögött.

— Majd ha befejeztük, elviszünk a 4-esbe. Az anyád majd ott megtalálja a kurafiát!

A négyes szám az erődítmény, a börtön volt. Sok minden történt a négyesben. Joseph, az unokatestvérem, könyvkereskedésben dolgozik. Egy reggel nem jelent meg a munkahelyén. Dél tájban a főnöke elment a négyesbe. A felügyelő megnézte a névsort, de nem találta Joseph nevét. Azt mondta, hogy nincs ott. A főnök saját szemével akart meggyőződni, hogy valóban ott van-e vagy nincs. Josephet egy föld alatti alagútban találta, sok társával együtt, mert a cellák már tömve voltak. Kihallgatás nélkül zárták be.

Mivel nem volt bevezetve, a felügyelő nem volt hajlandó kiengedni. A főnök két dollár bírságot fizetett, s csak akkor engedték ki. Az erődben az emberek egyszerűen eltűnnek. Míg így évelődtem, az angol megállt egy fehér háza előtt.

A házat park vette körül. A legközelebbi ház úgy százötven yardnyira lehetett. Minden ablaka világos volt.

A barátságos rendőr ököllel verte meg a kaput. Rövid idő múlva egy fiatal, kék-fehér kabátos férfi nyitott ajtót.

— Hol volt ilyen sokáig? — zúgolódott a barátságos detektív angolul. — Szeretnénk szembesíteni a feleségével ezt az alakot.

Zavartan nézett rám, és utat mutatott befelé. Nem szólt semmit Míg a feleségéért ment, a konyhában hagyott bennünket.

Az asszony 27 éves lehetett. Pattanásos, kislányos arca fehér volt. Szemei vörösre dagadtak. Csúnya volt. Két kislány dörgölődzött a háziruhájához, amelyet hálóinge fölött viselt.

Amint meglátott, rögtön szájához kapta a kezét, mintha hirtelen vissza akarná tartani a levegőt, majd megkönnyebbülten föllélegzett.

— De hiszen ez nem az! — kiáltotta. — Az magasabb volt, és teljesen göndör hajú. A kabátja is bő volt. Lebegett. A cipői a nyakába voltak akasztva.

A nagy fehér a hajamba markolt, megrángatott, és előretaszított. Széttépte a kabátom, úgyhogy lógott rajtam.

Az asszony csak hallgatott. Mogorvává vált. Csak apró szeme csillogott.

— Kár elítélni egy ilyen fiatalembert, ugye — mondta gúnyosan a nagy fehér.

— Jöjjön! Felejtse el, hogy fiatal. Ő csak egy kaffir és bűnöző. Mondja el szépen az igazat!

Az asszony visszariadt, és a férje átkarolta.

— Nem ő volt az — suttogta. — Én láttam, én megismerném. Nem ez volt.

A nagy fehér fogait csikorgatta, de az asszony nem tágított. Végül magukkal ráncigáltak, és becsapták az ajtót. Fellélegeztem. Mielőtt még a kocsihoz értünk, a nagy fehér felém fordult.

— Ne gondold, hogy most már szabad vagy, te büdös néger! Még nem fejeztük be. Még a kezünk közt vagy.

Hirtelen eszembe ötlött, hogyan is igazolhatnám magamat.

— Uram! Ha az az ember cipők nélkül volt, akkor harisnyában kellett menekülnie. Szépen volt felöltözve, harisnyát is kellett hogy hordjon. A harisnyája elárulja. Nézzék meg az enyémet!

Kifűztem a cipőmet. A nagy fehér rávilágított a zoknimra. Hirtelen ököllel szájon vágott.

— Te büdös disznó! Ide nézz!

Egy vékony száraz falevelet emelt fel. Amikor Karulinnal voltunk a mezőn, akkor eshetett a cipőmbe és a zoknimra tapadt.

— No?

A szám vérzett, és egy fogam kitört. Könnyek gyűltek a szemembe. Megragadta a kabátgallérom.

— Na — vigyorgott —, most majd meglátjuk, ki az okos.

Öklével gyomron vágott. Összerogytam. A kabátgalléromnál fogva fölrántott, és ismét ököllel az arcomba csapott. Gyűrűje fölhasította a húsom. Mély vágást szántott egészen a számig. Ahogy hátratántorodtam, könyökével oldalba ütött.

— Beszélj, te büdös! Mondd! Hol töltötted az éjszakát!

A gyomromat a torkomban éreztem. Fejem lecsüggedt. A könnyeim ömlöttek.

A nagy fehér torkon ragadott, és fojtogatni kezdett. A gyomrom növekedett, lélegzetem elfúlt. Ekkor a barátságos rendőr valamit morgott, és a nagy elengedett.

Zokogtam és hánytam. A barátságos megveregette a fejem.

— Nyugodj meg! Haza fogsz menni.

Az autóbuszmegálló közelében letettek. Hajnali 4 óra lehetett. Már hosszú sor várakozott az autóbuszra. Amint kiszálltam, a nagy rendőr még ezt mondta:

— Te mindenesetre jobban tudod, hogy hol kóboroltál kora reggelig.

— Én csak Karulint kísértem haza — zokogtam. — csak Karulint. Talán csak nem gondolják, hogy egyedül engedem haza, a sötét negyeden át?

Fölemeltem a fejem.

— Vagy talán a rendőrök védelmére kellene bíznom?

A barátságos hozzám fordult.

— Felejtsd el, hogy mi történt veled, Alex. Tévedés volt. Bízzál a rendőrökben. Mi sohasem bántjuk az ártatlanokat. Mi csak jót akarunk.

Ebben hitt az anyám... szegény öreg.

Fehér Kálmán fordítása

R. M. Eggleston ausztráliai újságíró. Öt évig élt Dél-Afrikában, „hogy láthassam azokat a körülményeket, amelyekről írok". Jelenleg Londonban él.